

До справи хронологічної звязи

в Галицько-волинській літописи.

Кілька заміток до статі Б. Барвінського.



Вище подану розвідку д. Барвінського я знаю в кількох стадиях її оброблення, й мушу признати, що автор її старанно використовував мої замітки й старався з кожним разом можливо уникнути зроблених йому закидів. Ся остатня редакція стоїть значно вище від перших почерків праці. Та головна хиба її лежала вже в самім заложенню — що автор в інтерпретації й датованню звістки Галицько-волинської літописи виходив не від сеї літописи, але від комбінації австрійських подій, а що сій комбінації контекст Галицько-волинської літописи не відповідав, тож він ріжними способами старався ослабити значінне контекстної звязи літописи для хронологічних означень взагалі. Супроти сього, що тут в гру входить дуже важна справа — хронологічна вартість Галицько-волинської літописи, одного з найважніших джерел нашої історії, тож на сю сторону звертав я увагу автора і в устних замітках і в друкованих (див. Записки т. L, бібліогр. с. 12), і тепер сю справу ще раз хочу піднести.

Автор з початку хотів взагалі злегковажити хронологічну звязь подій Галицько-волинської літописи: з початку він приймає, що хронологізатор довільно переставляв події (нестійність сього погляду виказав я в рецензії, Записки L). Потім, опираючи ся на звісних словах літописця про брак у нього хронологічного порядку („Хронографу нужда есть... овогда же писати в передняя, овогда же воступати в задняя“), автор висловляв гадку, що

в літописи нема що взагалі шукати хронологічної звязи. Супроти сього погляду, як він був висловлений в редакції праці предложений на засіданню історично-філософичної секції, мусів я, розумієть ся, також виступити, бо літописець каже тільки, що він не розложив подій в порядку років і під відповідними роками, в аналістичній схемі, але се зовсім не значить, що бракує у нього зовсім хронологічної звязи. Літописець, не даючи років, звичайно вказує порядок подій ріжними означеннями — як „потім“, „перед тим“, „по якимсь часі“, „тогож року“, „на другий рік“ і т. д., і їх не можна а ргіогі легковажити. Що лишило ся б з літописи, як би, не маючи років, ще й такі хронологічні означення схотіли б ми викинути? Наведені слова літописця кажуть тільки, що він, для праїматичности, часом згадував при певних подіях попередніх факти, або заходив в пізнїйші, але в переважній більшости він означає се тими хронологічними вказівками, і їх можна лишити на боці хїба виказавши помилку літописця або пізнїйшу вставку, що розриває первісну хронологічну звязь.

По части так собі поступив автор супроти моїх заміток. Але при тім він не рішив ся розпрощати ся з своєю попередньою аргументацією зовсім. Висловивши гадку (с. 7), що слова „въ то же лѣто“ в початку оповідань про литовські події належать не до з'їзду Данила з Белею, а до походу на Ятвягів (Іпат. с. 540), то значить — признавши з'їзд з Белею вставкою (автор того не каже виразно, але се одинокий льогічний вихід), д. Б. все таки твердить, що літописець в своїх словах про спосіб писання хронографів признаєть ся до нарушень хронології: він, мовляв, дає ними до пізнання, „що подавав ранїйшу подію пізнїйше, а пізнїйшу скорше, ніж повинен“, і на сїй підставі д. Б. хоче взагалі позбавити значіння хронологічні вказівки літописи.

На доказ він вказує на оповідання про австрійські події, що в хронологічній схемі Іпатського кодекса стоять тепер під р. 1252, 1254 і 1257, та події зібрані під р. 1235. Та тут автор мішає знову до купи дві річі: розміщенне не в хронологічнім порядку й нарушенне хронологічної звязи. Під р. 1252 і 1254 літописець заходить „в передняя і задняя“, але означає се хронологічними чи стилістичними вказівками, так що сї оповідання власне можуть якраз ілюструвати цінність сих вказівок. Під р. 1257 слово „потом“ означає не хронологічний, тільки стилістичний перехід, а на значінне оповідання в розвою подій вказує літописець кінцевими словами (див. мою Хронологію Гал.-волинської літописи с. 39). Під р. 1235 хронологічної плута-

нини зовсім нема так багато, як здаєть ся автору (див. мою Хронольоґію с. 27¹⁾), тільки „и потомъ“ на с. 517, рядок 20, не відповідає хронольоґіі, і його треба розуміти або за перехід стилістичний, або прикладати не до вступних фраз, а до дальшого оповідання, отже припускати лиху стилізацію, яка не рідко трапляєть ся в сій літописи. Ся стилізація не раз ставить в дуже трудне становище й інтерпретатора й хронольоґізатора, але через те махнути рукою чи на стилістичну звязь, чи на хронольоґічні вказівки літописця було б малодушністю для дослідника зовсім невідповідною. В моїй хронольоґічній аналізі не мало було піднесено таких трудних місць; але річ дослідника — розплутати сії труднощі, а не махнути рукою й позбавити себе тих історичних вказівок, які джерело може дати.

Отже наведені автором приклади зовсім не дають права легковажити хронольоґічні вказівки літописи, а показують, що деякі загальніші вирази, як „потомъ“, місцями не відповідають хронольоґічним відносинам фактів. Без порівняння більше одначе можна вказати таких місць, де сії й подібні вказівки відносинам фактів відповідають. Тож в кождім поодинокім випадку, відкидаючи таку вказівку, можна зробити се гіпотетично, а як категорично, то на підставі сильних доводів, тим більше, коли маємо до діла не з таким загальним означенням, а з зовсім докладним „въ то же лѣто“, як по тексті про з'їзд Данила з Белею, що інтерпретує автор. Його позбути ся відкликом до наведених автором иньших місць літописи не можна, а треба натомість: або довести якимись стилістичними чи хронольоґічними фактами істнуванне вставки, що розірвала первісний контекст (автор сього не зробив, хоч, видно, думав про такий вихід), або доказати, що в даній літописею хронольоґічній звязи є рішуча помилка. Автор ані сього ані того аргументу не розвинув, припускає нібито вставку, а головну вагу кладе на малозначність хронольоґічних вказівок літописи взагалі.

Ся, методолоґічна сторона, звязана з загальною справою хронольоґічної вартости Галицько-волинської літописи головно змусила мене до написання сих заміток. Сама хронольоґічна дедукція автора не має такого загальнішого значіння; але що

1) До річи поправляю друкарську похибку на с. 27 рядок 3 зверху: треба читати замість 1236 рік 1237.

2) Не потрібно тільки покликаєть ся він на події описані під р. 1235, мов би на анальоґію.

вона має на меті поправити одну з дат в моїй хронологізації Галицько-волинської літописи, то мушу коротенько і про неї згадати.

Як будь я дуже радий всяким поправкам і провіренням моєї хронологічної схеми, та не думаю, щоб д. Барвінському удалося знайти певнішу дату для з'їзду Данила з Белею, ніж поставлена проф. Дашкевичом і мною. Полишаючи навіть на боці трудність в хронологічній означінню сього епівода („въ то же лѣто“), д. Б.—им зовсім не усунену, інтерпретація його стрічається з ріжними труднощами:

Авторови приходить ся прийняти, що літописець з'їгнорував володінне Германа баденського в Відні.

Прийнявши „німецьких“ послів за відпоручників чеського короля, прийшло ся йому штучними гіпотезами толкувати, як опинив ся між ними „воевода царев“, припускати, що був то Оттон баварський, по хибкою названий цісарським-намісником у літописця, і що він укладав якусь, в історії незвісну, коаліцію з королями угорським і чеським.

При хронології д. Барвінського арцибіскуп сольногородський мусів на наказ чеського короля кинути розпочатий похід і їхати в посольство.

Прийнявши ідентичність записки мон. св. Хреста з оповіданням Галицько-вол. літописи¹⁾, мусить д. Б. представляти, що полагодивши справу з Белею й намовивши його до виходу з австрійських земель (як у записці св. Хреста), послали чеського короля потім їхали з ним до Прешбурга²⁾, без певної причини, лише аби міг там їх бачити Данило.

Аргументи, наведені д. Б. против дати 1248 р., зовсім не так сильні, аби виключити її можливість. Що перед 1250 р. ми не знаємо про похід Белі на Австрію, се не виключає можливости, що він вибрав ся був, нпр. в 1248 р., походом, але посольство австрійських панів відвернуло сей похід, Беля вернув ся від границі, й тому сей упрянований ним похід не був записаний літописцями австрійськи чи угорськими. Посольство, в інтересах безпечности австрійських земель, могло бути зложено не конче

1) Се ідентичність тільки гіпотетична, хоч автор раз зве її гіпотетичною, иньшим разом бере за річ певну й буде на ній дальші виводи.

2) Ідентифікованне літописної Пожги з Прешбургом також лише гіпотетичне, хоч автор уважає його певним; Пожга і Позон не тесаме, й автор мусів би ще пошукати доказів на те, що літописець Пожгою назвав Позон.

з самих сторонників цїсаря: льокальні інтереси могли зробити таку комбінацію, що крім угорського намісника взяв в нїм участь оден князь з противної партії — архієпископ сольногородський, незалежно від свого партійного становища. З рештою літом 1248 р. в Чехії була така буря — повстанне Отокара против Вячеслава, що чеські партизани в Австрії могли всіляке становище займати супротив того чи сього, чеського короля чи його сина.¹⁾

Отже д. Б. против заквестіонованого ним розв'язання галицької звістки поставив иньше, яке, неважаючи на чималу працю, вложеноу в його студию, -ї старанне обробленне, може бути не меньше, коли не більше заквестіоноване також. Але перше розв'язанне має за собою контекст Галицько-вол. літописи, а друге — против себе таку виразну вказівку тексту як „въ то же лѣто“. В сїм дуже важна ріжниця.

М. Грушевський.

¹⁾ Автор ще збиває мою інтерпретацію слова уже. Я не прив'язував зовсім такого значіння сьому слову в рішенню питання, як думає автор; слово се може мати ріжні значіння, і в данім контексті (а з контексту все треба виходити), таки далі правдоподібнішим уважаю те значінне, як я прийняв.